

Zelenková, Anna

Nové pohľady na Štefana Krčméryho

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2005, vol. 54, iss. X8, pp. 204-206

ISBN 80-210-3691-5

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103251>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

tykamy się z waloryzacją dokonywaną za pomocą kategorii estetycznych czy aksjologicznych. Na skutek tego postępowanie badawcze traci swą przejrzystość. Także wyznaczone podtytułami kierunki przeobrażeń w niektórych przynajmniej przypadkach można by uznać za wyodrębnione zbyt arbitralnie, tym bardziej, że obfitość materiału zmuszała Štěpána do ujęć niezwykle skrótowych, sprowadzających się nieraz zaledwie do stwierdzenia faktu dekompozycji czy destrukcji jakiegoś gatunku i suchego wyliczenia wprowadzanych elementów nowych, zaczerpniętych z innych gatunków. Nie starczyło natomiast już miejsca na wyjaśnienie tak ważnych spraw (o które upominał się przy okazji omawiania problemów recepcji D. Ďurišin), jak **sposób** inkorporacji owych nowych elementów w dziele oraz **funkcja** (semantyczna, artystyczna, ideowa), jaką tam miały spełniać.

Ważną luką jest również w pracy Štěpána dość szkicowe ukazanie kontekstu kulturowego zauważanych przemian w systemie gatunkowym literatury, zamieszczanego w partiach wstępnych poszczególnych rozdziałów, a także pomijanie postulatów formułowanych w charakterystycznych dla epoki poetykach czy też występujących immanentnie w dziełach, od których dany twórca swoje postępowanie artystyczne uzależniał, czy z których literaturę pragnął wyzwolić. Omówienia tych problemów nie mogą zastąpić cytowane, „przykładowe” fragmenty utworów, ilustrujące pewne tendencje, których analizę jednak pozostawia autor syntezy prawie wyłącznie czytelnikowi.

Przyjęty przez L. Štěpána sposób prezentacji procesu przeobrażeń w systemie gatunkowym w poszczególnych epokach w zasadzie ukazuje jednak – wytypowaną przez autora – tendencję wiodącą przemian dokonujących się w danym odcinku czasowym, a przywoływani twórcy oraz ich cytowane czy tylko wymieniane utwory dokumentują wypowiediane przez badacza tezy. Mniej jednak metoda owa sprawdza się wówczas, gdy sięgniemy do indeksu nazwisk, by dowiedzieć się, jak zostali przedstawieni poszczególni pisarze i jak wydobyto ich rolę w konstruowaniu pejzażu genealogicznego danej epoki. Pewnym natręctwem stylistycznym jest też nieustannie podkreślane w całej książce „ja” narracyjne dyskursu, typu: „domnívám se”, „můj i Ziomkův názor” itp.

Mimo wielu usterek, których wykazanie niepomiarne by recenzję rozdělo, w sumie pracę Štěpána odbiera się z uczuciami podziwu i zadowolenia. Z pewnością cieszy fakt, że polonista czeski zadał sobie tyle trudu, by przedrzeć się przez całość polskiej literatury, cieszy też nowatorstwo podejścia, pożądanego, jak widzieliśmy z cytowanych na początku polskich wypowiedzi. Po czeskich historiach literatury polskiej, które wyszły spod pióra J. Máchala, F. Wollmana (u obu w ramach opisu literatur słowiańskich) oraz K. Krejčego – *Hledání tvaru* brneńskiego badacza jest już czwartą czeską próbą ujęcia całościowego poezji i prozy w literaturze polskiej, tym razem z punktu widzenia morfologii jej dzieł. Stanowi też swoiste uzupełnienie *Dějin* Krejčego, które – wydane na początku lat pięćdziesiątych – znajdowały się pod silną presją polityczną i nie mogły zawierać zbyt wielu uwag o formach, kształtach, gatunkach utworów literackich, bowiem uznawane to bywało za wyraz dążności formalistycznych, odrzucanych i potępianych wówczas przez „jedynie słuszną metodologię”. Brneński badacz doprowadza też dzieje polskiej literatury aż po próg czasów najnowszych informując o wielu nazwiskach i utworach w świadomości czeskiej jeszcze – jak dotąd – nie zakotwiczonych.

Krystyna Kardyni-Pelíkánová

NOVÉ POHLADY NA ŠTEFANA KRČMÉRYHO

Biografické štúdie 29. Ed. Augustín Maťovčík, Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav, Martin 2003. 244 s.

Biografizmus sa častokrát spája s pozitivistickým zachytávaním životopisných momentov autora. Táto metóda však nemusí byť iba bibliografickým zberom informácií, mien a dátumov, ale ako výskumný základ literárnohistorického bádania napomáha k poznaniu kultúrneho a vedeckého života a jeho celkovej atmosféry. Prispieva najmä k rekonštrukcii a dokumentácii tvorivých aktivít

skúmaných osobností. Záujem o biografické metódy potvrdzuje aj dopyt po lexikografických slovníkoch, encyklopedických príručkách alebo kvalitne spracovaných edíciách a texty biobibliografického, genealogického a regionálneho charakteru sú súčasťou historickej tradície, a to nielen v rámci archívneho a muzeálneho spracovania, ale aj ako nositeľa historickej pamäti.

Národný biografický ústav Slovenskej národnej knižnice v Martine (SNK) vydáva edičnú sériu *Biografických štúdií*, venovanú príspevkom vyplňajúcim „biele miesta“ v slovenskej kultúrnej histórii. Publikujú sa tu štúdie venované najmä životopisom slovenských významných (aj regionálnych) umelcov, vedcov, kultúrnych pracovníkov, ktorí vstúpili do pamäti slovenského národného a kultúrneho života. V roku 2003 vyšiel už 29. zväzok tejto edície, ktorý je kompozične usporiadaný podľa tradičného členenia (I. Referáty z vedeckých a odborných podujatí, II. Príspevky k životopisom a dielam a III. Správy). V prvej časti sú uverejnené texty z viacerých odborných seminárov, druhý oddiel prináša biografické kalendárium P. J. Šafárika, vlasteneckého kňaza J. Sláviky, technika B. Chorváta a maliara K. Sokola. Poslednú časť tvoria správy o činnosti Národného biografického ústavu SNK za roky 2001 a 2002, ku ktorým je pripojený súhrn publikačnej činnosti pracovníkov Národného biografického ústavu za rok 2002.

Úvodné miesto v kompozícii zborníka patrí referátom z odborného seminára o činnosti biografických pracovníkov, ktorý usporiadal Národný biografický ústav SNK v Martine 24. októbra 2002. Celkový stav biografického výskumu na Slovensku vo svojej prehľadovej štúdií zachytáva A. Maťovčík, ktorý hodnotí význam vydaných titulov a zároveň uvádza zásady výberu a zaraďovania osobností v *Biografickom lexikóne Slovenska* a v *Slovníku spisovateľov 20. storočia*. Cennú informáciu o slovenskej slovníkovej činnosti v zahraničí prináša P. Cabadaj. Z. Ďuriška zasa analyzuje aktivity Národného biografického ústavu SNK a spôsoby jeho dokumentovania spolu s popismi zbierkových fondov. Teoretickou štruktúrou biografického hesla sa zaoberá príspevok L. Ďuranovej, ktorý porovnáva koncepciu *Biografického lexikónu Slovenska* (v roku 2002 vyšiel v Martine prvý zväzok) s ďalšími slovníkmi vydanými v SNK. Blok referátov venovaných konkrétnej slovníkovej tvorbe zahŕňa stať sumarizujúca regionálne biografické slovníky na Slovensku (P. Parenička). Ďalšie texty potom informujú o pracovnej verzii *Lexikónu slovenských žien* (A. Tábovecká), o *Slovníku osobností levického regiónu* (E. Zátopková), o biografickom výskume Oravy (M. Gonda), o bibliografických príručkách vydaných Štátnou vedeckou knižnicou v Košiciach (J. Gašpar), o projekte *Slovníku židovských osobností Košíc a okolia* (E. Kolivošková). V ďalšej časti tejto rubriky sa objavujú príspevky zo seminára o oravskom vlastivednom bádateľovi a odborníkovi v oblasti slovenského lesníctva Andrejovi Kavuljakovi (1885–1952), ktorý usporiadal Národný biografický ústav SNK spolu s Oravským múzeom 1. júla 2001. Tieto referáty zachytávajú životné osudy tohto regionálneho historika Oravy (A. Maťovčík, spomienkový príspevok Z. Vaškovej) a jeho genealogické korene (Z. Ďuriška), hodnotia jeho odbornú lesnícku prácu (J. Urgela, K. Sládeková) a historiografické dielo (P. Parenička), najmä *Historický miestopis Oravy* (J. Kurucárová). Z literárnohistorického hľadiska sú zaujímavé články, ktoré sprístupňujú rukopisnú pozostalosť (M. Ďurovčíková), v ktorej sa o. i. objavuje aj historický román s didaktizujúcim a popularizujúcim zámerom *Žiare* (P. Cabadaj), ktorého námet vychádza z obdobia Vefkomoravskej ríše.

Významové ťažisko zborníka však tvoria referáty z dvoch konferencií usporiadaných Klubom nezávislých spisovateľov (15. 11. 2002) a Ústavom slovenskej literatúry SAV v Bratislave (2. 12. 2002) pri príležitosti 110. výročia narodenia literárneho historika, básnika, organizátora slovenskej kultúry a jednej z najvšestrannejších osobností slovenskej kultúry Štefana Krčméryho (1892–1955). Je to už tretí zväzok *Biografických štúdií* venovaný tejto mnohostrannej individualite, ktorá svojou tvorbou zachytávala vývojové tendencie slovenského literárneho života na prelome 19. a 20. storočia (zv. 5/1974; zv. 21/1994). M. Tomčík v príspevku *Protirečivé vzťahy medzi kontinuitou v literárnom vývine a tvorivým subjektom* (s. 119–125) spochybňuje hodnotenie autora ako tradicionalistu a tvrdí, že jeho myšlienková a estetická koncepcia podliehala historickým premenám. Na Krčméryho esejách *Slovensko a jeho život literárny* (1922) a *O možnostiach rozvoja slovenskej literatúry* (1926) dokazuje, že autor spája národnú literatúru s rešpektovaním kontinuity ako predpokladu stimulačnej a programovej funkcie literárneho života. V. Petrík v referáte *Prozaik Štefan Krčméry* (s. 126–130) pripomína ďalšiu zložku autorovej tvorby – beletriu, ktorá sa vyznačovala

najmä emotívnou lyrizáciou a štylovou expresivitou. Krčméry písal predovšetkým „básne v próze“ (A. Matuška), v ktorých skutočnosť chápal metaforicky, s výraznou lyrizáciou, kde postavy a deje symbolizujú zápas protikladných princípov (*Zimná legenda*).

Metodologická štúdia V. Marčoka *Štefan Krčméry ako literárny historik vo svetle antipozitivistického prelomu* (s. 131–143) charakterizuje Krčméryho prínos k teórii slovenských literárnych dejín. Autor zdôrazňuje jej pragmatickú motiváciu a spojenosť s vitalistickými názormi B. Croceho a H. Bergsona. Aj napriek svojej akoby mozaikovosti a impresionisticko-asociatívneho výrazu zdôrazňovala Krčméryho metóda v posmrtno vydaných *Dejinách slovenskej literatúry I. a II.* (1976) najmä estetickú funkciu a odrážala pritom „duch doby“ a kultúrohistorické pozadie. Marčok upozorňuje na to, že jej subjektívnosť a intuitívnosť neznamenala „nevedeckosť“, „nemoderanosť“ alebo „odvodenosť“. Tak ako štrukturalistická alebo fenomenologická orientácia, aj Krčméryho prístup sa spolu s poetocentrickými a kulturocentrickými smermi zaraďuje k širokému antipozitivistickému spektru umenovedných metód. Krčméryho prekladateľským umením sa zaoberá štúdia K. Tomiša *Všestranná osobnosť slovenskej kultúry* (s. 144–148), ktorá okrem mnohostrannej aktivity autora vyzdvihuje najmä jeho viacjazyčnosť a básnické preklady zo slovenských aj neslovenských jazykov. Najmä v rokoch 1922–1932 Krčméry preložil takmer 400 básní, ktorých výber vyšiel neskôr v antológii *Z cudzích sadov* (1944), ktorá bola prvým slovenským súborom svetovej lyriky.

Problematickej téme autorovho vzťahu k novým básnickým smerom a ľavicovej avantgarde sa venuje faktograficky koncipovaná štúdia Š. Druga *K vývinu vzťahov medzi Štefanom Krčmérym a davistami* (s. 149–157), ktorá rekapituluje korene recepcie davistov – od pôvodného ocenenia aktívít pražských slovenských študentov a mesačníka *Svojeť* až po ich neskoršie odmietanie, ktoré súviselo najmä s Poničanovým nadšením pre komunistickejšiu ideológiu a jej propagáciu v mesačníku *Mladé Slovensko*. Krčméry odsudzuje davistov (aj vrátane Novomeského) za ich údajne protinárodné stanovisko, ktoré neprihliadalo ku kontinuitám a tradíciám literárneho vývoja. A. Maľovčík v referáte *Krčméryovská korešpondencia ako literárno-historický prameň (Listy adresované Štefanovi Krčmérymu)* (s. 158–164) charakterizuje pramenné súbory uložené v dvoch fondoch – v osobnej rukopisnej pozostalosti a v administratívnom archíve Matice slovenskej (spätosť s Krčméryho funkciou tajomníka v tejto organizácii). Prvý fond obsahuje asi 95 listov od 45 adresátov, druhý fond eviduje asi 2000 listov adresovaných Krčmérymu. Aj keď už boli viaceré celky z autorovej korešpondencie publikované (s J. Vlčkom, J. Cígerom-Hronským, V. Royom, M. Kukučínom a d’), tak väčšia časť fondu zatiaľ nebola edične spracovaná. Výnimočná dôležitosť Krčméryho korešpondencie so slovenskými vedcami, umelcami, inštitúciami spočíva v tom, že najmä v 20. rokoch prispieva ako biografický prameň k pochopeniu literárnych, kultúrnych a spoločensko-politických pomerov na Slovensku. Listy písané Krčmérym sú ešte naviac malým estetickým artefaktom, ktorý vypovedá o textotvorných postupoch autora a ktorý sa štylisticky pohybuje medzi exaktnosťou a metaforickou obraznosťou.

Koncepcia zborníku *Biografické štúdie* napĺňa vedecko-výskumné zameranie Národného biografického ústavu SNK, t. j. všestrannú dokumentáciu, lexikografické a edičné sprístupňovanie biografii významných, ale aj zabudnutých osobností slovenskej kultúry. Najmä krčméryovské príspěvky, ktoré z rôznych strán novo rozoberajú autorov tvorivý profil, poukazujú na to, že aj tento typ literárnohistorickej práce má v súčasnosti svoje nepochybniteľné miesto.

Anna Zelenková

JULIUS ZEYER, DÍLO A JEHO SOUVISLOSTI

Drahomíra Vlašínová: *Julius Zeyer*. Istenis, Brno 2003, 206 s.

Profesor Univerzity Palackého v Olomouci Jiří Fiala a docent Janáčkovy akademie muzických umění Miloš Hynšt lektorovali solidní, nápaditou a čtivou monografií bohemistky ze Slezské univerzity v Opavě Drahomíry Vlašínové o klíčové postavě českého fin de siècle Juliu Zeyerovi